

Budapesti álomkalauz

Az első az összekötő vasúti híd, de ezen gyalog még sohasem mentem keresztül. Nincs is hova menni, hiszen a budai oldalon nem találni „párját” a Ferencvárosnak. A következő híd a Boráros teret kapcsolja össze a Szent Imre herceg útjával. Sem a hídról, sem az útról mást mondani nem lehet. Utóbbin volt a ciszterciák gimnáziuma, melyet Wälder Gyula professzorom tervezett, általa barokknak tartott stílusban. Kelenföld felé egész sor új utcát építettek a harmincas években, melyekben, hol sík, hol dombos terepen, négy általam tervezett lakóház áll. Mindez persze arra-

felé van, ahol a Lágymányos kiszélesedik.

A Duna partjához nincs messze a Lágymányosi-tó. Éveken keresztül mindennap láttam a műegyetemi rajzterem ablakából. Ha rásütött a nap, úgy csillogott, mint a felsöpört jégpálya. Ha néha lementünk oda, olyan volt, mint egy építési grund: tele hepehupás buckákkal, fűcsomókkal, öreg cipőkkel és konzervdobozokkal. Mi minden kerülhetett a szögesbot végére ebben a rongyszedők paradicsomában? A kis homokvályútkban újságpapír, szivarkásdoboz, üres tubusok, üveg és kagyló, melyből magyar parasztvénuszok születhettek habbóljöt-

ten. Agyagszínű hússal, tehének nagy tögyeivel — sohasem a Földközi-tenger fajtáinak szétálló melleivel — széles körben heverészhetnének. Víz volt a tóban a legkevesebb. Gyakran a mosdókból akartunk csajkainkkal bele vizet vinni, hogy ne legyen oly szánalmasan száraz. A csónakház és a MAFC-pálya is a közelben volt, melynek használatát a reggel nyolctól este hatig tartó előadások és műtermi gyakorlatok nem engedték.

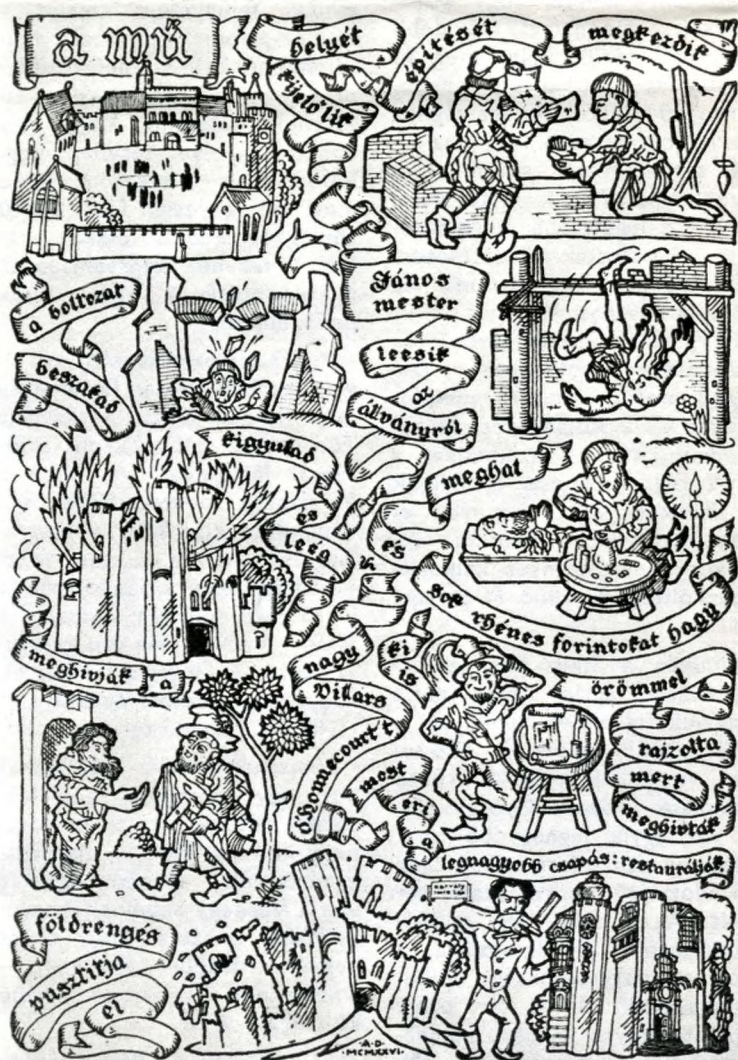
A Műegyetem a tó és a Gellért tér között található. Legdélebbre a szilárdságtani intézet és az anyagvizsgáló feküdt. Ez törte a legtöbb borsot az orrom alá. Miután Czákó professzor elhatározta, hogy nem értek a tárgyhöz, tanulhattam, amennyit akartam, sem a vizsgán, sem az utóvizsgán nem értem el eredményt. Hogy levizsgázhassak, ki kellett várnom Czákó utódját, Csonka Laci barátomat. A gépészek is itt tanultak valami kis épületben, s ennél még kisebb volt a meteorológiai állomás. A fizikai tantermek a Lágymányosi útra néztek. Arról voltak híresek, hogy nyári hónapokban Wittmann professzor mindig a pincében vizsgáztatott. Északon a főépület, a bejárat előtt négy közsűz, akik — legalábbis Töttyös tanár szerint — egyedül képviselték a pesti szüzeket. Előttük lépcsők, mögöttük lépcsők. A bejárat után jobbra a főportás szobája. Ide mindennap, úgy tizenegy óra tájt lerándultunk, hogy megnézzük a fekete táblán: jött-e valamelyikünknek levél.

Lovas bácsi nem igen fedte az Ámorról szóló mitológiai leírásokat, már a nektár és ambrózia tekintetében sem, hiszen állandóan hagyma- és borszaga volt. Különbösen családosan az alagsorban lakott, és egyik szobáját mindig kiadta alberletbe. A rossz nyelvek szerint ezt a következőképp hirdette: „Központi fűtés, hideg-meleg víz, műegyetem a házban.” Lovas bácsi portás-,fűl-

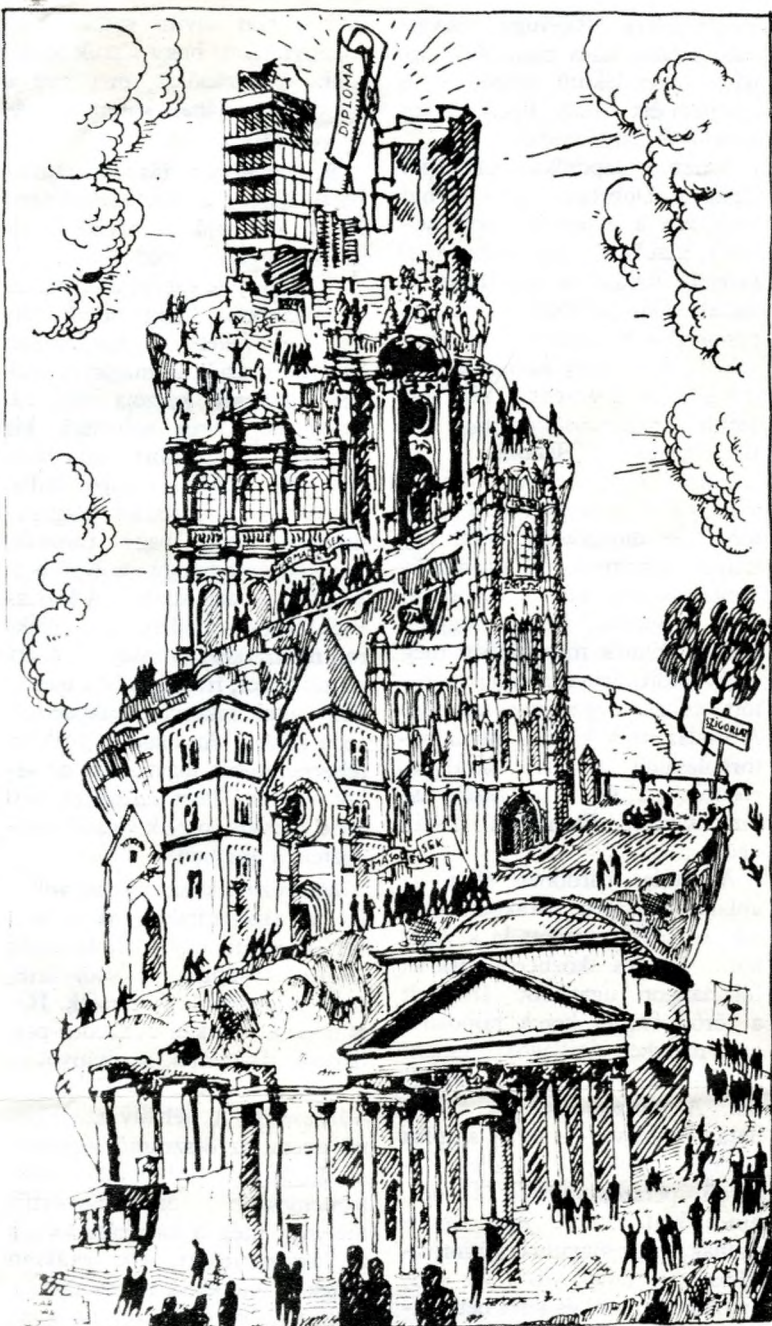
kéjét” elhagyván, az üveggel fedett udvarba, az aulába érünk. Itt székelt a questori hivatal, mely előtt — főként a beiratkozások alkalmával — hosszú sor kígyózott. A földszint különben, főleg a gépészek birodalma lévén, nem volt érdekes. Az alagsor azonban igen: a tejsarnokot és falatozót sokan látogatták, és itt volt persze Bory Jenőnek, apám szobrászbarátjának agyag- és gipszkamrája. Évente minden diáknak hat gipszmintát kellett agyagban újramintázni. A lélekölő munkát tanár és növendék egyaránt unta. Ezért sokan a tanár famulusával, egy Borsod megyei paraszttasszonnyal mintáztattak, ki az agyagosládából kikaparta a tanár által leosztályozott és csak felületesen összeszabdalt mintákat, és újra eladta azokat a hallgatóknak.

Mi, építészek, a harmadik emeletet birtokoltuk. A rajztermek délre, Nádler Róbert rajztanszéke északra nézett. És természetesen itt voltak az előadótermek is. A falakon, üveg alatt, a mi rajzaink díszeltek, sokszor évekig hangulatossá tették a szürke folyosókat. Volt úgy, hogy „nem hivatalos” rajzaink is kikéredzkedtek a falra, ezeknek semmi közük nem volt a tananyaghoz. Így a toalett előterében, az almazöld olajfestésű falon én is elkészítettem „mindennapi jószág” című művem, míg a délnyugati lépcsőházban hozsanázó anygokkal díszítettem a sivár falfelületet. Viszont a saját rajzterem „díszítéséhez”, sajnos, nem járulhattam hozzá, miután nem a fal mellett ültem, hanem közepén. Jobbra Szuchy kollégám és Balkay, kinek tábláján ez szerepelt: „Eva de Balkay, Genève. Balra pedig Szilágyi építőmester fia ült, aki később öngyilkos lett, és Pál kollégám, szintén tragikus véggel: a harmadik szemeszter elején tüdőgyulladásban meghalt. Egy cserkész-táborozáson hült meg, ami végeredményben már akkor is gyermekbetegségnek számított. Különbösen sem Szuchy, sem Balkay nem fejezték be műegyetemi ta-

A szerző rajza, 1926

Az emlékezés első részletét múlt évi I. számunkban közöltük.

Út a diplomáig. A szerző rajza, 1925

nulmányait. Csak az öcs, Szuchy Lajos kapott oklevelet.

Öt év egy rajzteremben, nagy idő: mennyi tervezgetés, mennyi gürcölés, mennyi lelkesedés. Akkor még közülünk senki sem volt anyagias, évkönyvünk, a *Megfagyott muzikus*, tanúsokodhatik minderről. A könyvtárat is buzgón látogattuk. Az első emeleti folyosóról egy függőfolyosón lehetett átmenni a könyvtár épületébe. Betét ellenében mindenki hazavihette a könyvet; ha néha visszakaptuk a betéteket, hirtelen gazdag embernek érezhettük magunkat. A háromszögletű terület északi csücskét a kémiai intézet foglalta el. Arra mentünkben mindig megütött a kénhidrogén orrfacsaró szaga: „megint finganak a vegyészek” — mondtuk lenézéssel.

Messziről egy levelesláda piroslik, s a Gellért térhez érve,

már vége is a Műegyetemnek. Gellért Szálloda és Gyógyfürdő. Erről az épületről mindig tudtuk, hogy ronda, ormótlan kupoláival, cukor és tojáshabból kivert vidékies díszítéseivel, függőlegesen felhajtott, klozettülökéhez hasonló pártáival olyannyira csúnya, hogy jobb, ha nem nézegetjük; nehogy az új idők új architektúráját ünnepeelve is torzszülöttnek adjunk életet. A hullámfürdő mozaikjai, a pezsgőfürdő pálmái és szobrászati díszítései sem voltak éppen a legszerencsésebbek, de igen jól esett a fürdés a medencékben. Proteusként ezer tagot növesztettek a különböző fényekben villódzó najadok a vízben, miközben csillogó buborékok emelkedtek a víz színe fölé. Zöld, fehér, kék és rózsaszín, mint egy tűzijáték. A fényeket szerették is az amerikai nők, akiket mi „hivatalból” és nyelvyakorlás céljából kísér-

gettünk. Ezért halogatta napról napra elutazását Peggy Roy, aki alighanem a legkisebb nő volt, akivel addig összekerültem. Volt egy jól bevált trükkje: sohasem ült, hanem valahogy kanászosan hevert a székeken, mert bizony ülve is aprónak látszott. Viszont valahányszor felkelt a székről, újra és újra meglepődünk, mert állva még kisebb volt. Ha fehér vászonruhában sétáltam vele, barátaim gyakran mondták: itt jön Hófehérke kétszeres törpéjével”. Pedig, ami azt illeti, nem egy kis termetű nővel láthattak akkoriban. Lehetőleg tartottam magam a hitai főpap tanácsához, hogy nőkből a kicsit kell választani, mert a rosszból a kevés a jó.

A sok idegenforgalom után azonban jól esett a hazai „koszt”. Kedvenc unokahúgommal, Olgával is idejártam. Minden alkalommal élveztem barátaim meglepetését, akik először látták a lányt fürdőtrikóban. Olga ugyanis felöltözve mindig fess és elegáns volt, nővérével, a manóken-alakú Lillyvel ellentétben, mindig természetes eleganciájával hatott. Abban a fehér-fekete ocelot-ru-

hában, melyben Föglein Pista megfestette, úgy nézett ki, mint-ha minden alkalommal belevarrták volna — kissé maga is párdúc. Vagy a nárcisz-sárgában, fekete kis kalappal — melyben egy másik Föglein-képen szerepel — olyan, mint egy szélben hajladozó virágszál. A fürdőben hirtelen lelepleződött, hogy szép, kerekded, lágy átmenetű formákkal áldotta meg az isten, mint Giorgione fekvő Vénuszát a drezdai képtárban. Olgának ebben az időben volt egy kétülései „Baby-Peugeot”-ja, melybe, mikor a hölgy vezetni tanult, csak én mertem beleülni. A motor gyenge volt, nagyobb emelkedőkre nem tudta felvonszolni a kocsit. Így, ha lehetett, a Lánc-hidat is gyakran kikerültük, nehogy az emelkedő szakaszból (a híd közepéről) visszaguruljunk. Azért az idők folyamán sok szép kirándulás fűződött ehhez a kocsihoz.

A Gellért főattrakciója a Gundel-konyha. Hiszen már egy kis zónapörkölt, egy korsó sörrrel és a vörösarany színű zaft mártogatására egy fehér cipóval — meg-

érte, hogy odamenjünk, s ne legyen étvágyunk az otthoni ebédhez. A különböző vadhusokról most nem is beszéltek, melyeket kissé feljebb, a *Kis rablóban* is igen kitűnően készítettek. Itt ettem egy este vaddisznót vörös borral; miután délután két fogamat húzták ki, gondoltam, a nagy vérvesztés pótlására jó lesz egy kis egri bikavér. Árkay Bertalan ült mellettem, s mindvégig a vérmérgezés és orbánc kétes örömeivel vigasztalt. Mindenestre, ekkor az orromban bor- és vérszag keveredett.

A Gellért mellett, egészen a sziklabarlangig, lejtős rét húzódott akkoriban, melyen elhanyagolt mandula- és szilvafák virágoztak. Műegyetemi hallgató koromban sokat jártunk erre felé a szép verseket író M. Máté barátommal. Zsebei mindig kis papírlapokkal voltak tömve, melyeket telezántott kis, kukacbetűivel. Egy nagyobb szabású regény írásába is belekezdett, a fejezeteket vaskos borítékban küldte el nekem bajai nyaralásából. Minél merészebb verseket írt, viselkedése annál szerényebb, tartózkodóbb, majdhogynem leányos lett. Az úri tónus, hang és modor szerencsére jellemző volt baráti körömre még akkor is, mikor mindez talán különködésnek hatott az első világháború utáni idők elfajult szabadossága közepette.

Szép volt a rét, a közvetlen fejmagasságban levő rózsaszín, lilás és fehér virágfelhőkkel, megszárt fényekkel és súlytalan árnyékaival. Oly gondtalan és bizakodó, mint amilyenek mi voltunk akkoriban.

A Kelenhegyi úton lehetett felkapaszkodni a Gellérthegyre. Itt volt a Fővárosi Művésztelep. Óriási tehetség kellett ahhoz, hogy a protektorokat úgy mozgassa az ember, hogy ezen a gyönyörű környéken kapjon műtermet. Burghardt Rudinak volt itt egy időben műterme, de addigra már elfelejtett festeni, már apám sem becsülte sokra. Csak a nagy ecsetje volt még a régi, amivel a hölgyek pártoló barátságát el tudta nyerni. Valamikor itt dolgozott Csók István is, amiről legszebb képe, a *Tél a tavaszban* tanúskodik.

Feljebb már lakatlan rész következett, sziklák és vadvirágok szabad burjánzása. A szeleknek kitett északi oldalon épült Ligeti Pál és Molnár Farkas modern és csúnya Delej utcai bérvillája. Külsejének kellemetlen arányait, legalábbis a tervezők szerint, a belső praktikus téroosztás indokolta. Viszont óriási megdöbbenéssel tapasztaltam: ha a konyha ablakai nyitva vannak, a bútorok ajtajait

nem lehet kinyitni, sőt, az asztalon sem lehet dolgozni. Furcsa, de igaz: az ablakszárny mindenütt útban volt. Kaptak is a fejükre a tervezők valamelyik szerdái, barátokat összegyűjtő vitestén.

Az erre legelésző kecskék — színfolt a domboldalon. Mestrovic és Segantini íz volt abban, ahogy a szögletes állatok a kövek közt legelészték, ott is találva fűvet, ahol nem volt. Kis panóniai gyíkok tüntek föl, lihegő oldalakkal, szürkén és barnán, barna a barnán, míg fönt kék az ég, süt a nap. Poros növényzet. Ez utóbbit csenevész akácfa képviselték, még délelőtt is ebédutáni bóbiskolásukban megnyúltan, kerek leveleikkel sorakozva fel kétoldalt a száron, porból véve és porrá válva. Sok árnyat nem adtak, de valami védelmet mégis a nap perzselése ellen. Felértünk a Citadellához. Ez már a Gellérthegy legfelsőbb pontja. Mit mondjak erről a múlt század közepi erődről, mely vastag falaival, fűvel benőtt földrézsűivel, unatkozó katonáival és nemlétező ágyúival tűnt fel. A szabadságharc leverése után az erődöt nem a főváros védelmére emelték, hanem a város ellen, hogy onnan az osztrákok kedvükre bombázhassák a védtelen várost egy esetleges zendülés kitörésekor.

Ringliszil, durván faragott lovak, rikitószínű függöny, forgó tükrök. Néhány szegényes mutatványosbódé, gyorsfényképezés, virslis- és krachedlis-sátor. És por és por. Népség és katonaság. Vasár- és ünnepnap.

A keleti oldal már erősen be van fásítva, parkosítva. Gondozott utakon lehet leereszkedni a Gellért-szoborhoz. Útközben a Gellért-kioszk kínált pompás kilátást a városra, de valahogyan az nem nekünk volt kitalálva. Csak külföldi vendég kíséretében szoktuk felkeresni. Szalámit és körözöttet lehetett enni, mindezt palack sörrrel lemosni — de valahogy a számla sohasem stimelt. Szinte félúton volt a Gellért-szobor, félkörű kollonádjával, esténként reflektorokkal

megvilágítva. Ragyogó fényárban néhány üres pad. Volt néhány az emlékmű mögött is, s ide nem ért a fény. Ezek viszont mindig foglaltak voltak.

Innen a lépcsőkön csak pár lépés a Döbrentei tér. A híd alatt van a gyomorhajosok ivókútja, gläubersós melegvíze közkedvelt. Reggel és este itt sétálgattak a kis parkban — gőzölgő pohárral a kezükben — a betegek. Fűredre vagy Rohicsra gondoltak? A Döbrentei tér legszebb látványossága maga az Erzsébet-híd. Hatalmas, jól „svejfolt” ívben szeli át a Dunát, vízben levő pillérek nélkül is oly ideges és mozgékony, mint egy telivér versenyló. A diagonális kimerevítések hiánya is hozzájárul a szellős, légies megjelenéshez. Ennek megfelelően még a víz fölötti árnyéka is füvek fölött suhanó agáréhoz hasonló. A budai nagy kloáka dunai betorkolásánál keringő sirályok, rokonlelkek, Christian Morgenstern szerint Emmának hívják őket.

A Rudas fürdőben télen az ablakok tejszerű párákban úsztak, rozsdalé csurgott le a vasakon. Fürdés közben gyakran fókahangon ugattunk. Itt volt a török fürdő, kerek kupolájával, melyben csillagok gyanánt kis vastag üvegdarabok csillogtak. A tömzsi oszlopok között haragoszöld víz, fehér és szeptőlcs pocakok gőzölgöttek. Minden gőzfürdő, persze, vallásos kérdés: hinni kell benne. Akik hinni tudnak, meggyógyulnak; mint vajákos ir és bűvös fű, a víz gyógyulást hoz testi és lelki betegségekre.

A tér egyik mellékutcájában volt egy kávéházhoz tartozó bár, ahová gyakran elkísértük Éber Pistát, aki akkor éppen az egyik konzumtúrával járt. Ez a nő a rajztermi izomember gipszöntvényéhez hasonlított, és talán a vonzereje sem volt kisebb. A szerencsétlen flótás, Éber, éjjelenként felkelt a felesége ágyából, hogy megvárva a bár záróját, hazakísérhesse a leányzót Mátyosi úti hónaposszobájába. Leg-

... voltna valamennyiünket, hogy lássuk a különböző pozíciókat, melyekre a nemek tornájának komplikálására volt szükség.

A legszebben fásított Dunaparti sétány a Várkert-rakpart. Budai korzónak is hívták. Volt is rajta néhány zöld Buchwaldszék kitéve, de ezeket alig láttam használatban. Öreg nének jöttek ide, néhány nyugalmazott bácsi és diákok. A magányt kedvelő emberek korzója volt ez. Lent propellerek suhantak, kis vontatók, megrakott uszályakkal, néha egy-egy tutaj-flottilla. Az uszályok gyakran Regensburgból jöttek vagy Linzből, nagy ritkán egy-egy „bolygó hollandus” is volt közöttük. A húszas évek elején, hadihajókból, gyakran nemzetközi társaság verődött össze: angol, francia, olasz zászlók voltak kikötve a rakpartnak ezen részén. Az olaszok gyakran fehérműiket lógatták ki az árboc és ágyú közt kifeszített kötélre, gatyáik, ingeik vigan lengezdtek a szélben.

Más városokban sok baj volt a fákkal, elszáradtak, gyakran kellett cserélni őket. Budapesten szépen fejlődtek a vadgesztenyék, a platánok és hársfák. Hatalmas, nemritkán évtizedes példányok díszítették a sétányokat. A legszebb rész: a Várkerttől a Várbazárig. A néhány szobrászműterem, az összekötő loggiával és diszkúttal, Ybl Miklós egyik legnemesebb épületcsoportja, melyhez még a kávéházi kioszk is hozzátartozott. Ide gyakran vittek magukkal szüleim tavasszal, nyáron és ősszel is, mert itt szokott apám találkozni unokatestvérével, Eisenstetter Alajos ezredessel és annak feleségével, Lujza nénival. A néni szivarozott és botrányt csapott, ha nem hozták azonnal az összes képeslapokat és a legropogósabb sercliket. Jó emberek voltak, de túlzott különködéseik miatt nehéz volt velük érintkezni. Télen a Fiume Szálloda kávéházába jártak apámék, az épület különösen keskeny formája miatt úgy nézett ki, mint egy óceánjáró szalonya. A zöld plüssfotelek, az aranyozott Thonet-székek és csillárok akkoriban rettenetesen divatjamúltnak tündek, ki gondolta volna, hogy pár évtized múlva újból divatba jönnek majd. Amíg a szüleim beszélgettek, én a képeslapokat nézegettem. Vicclap, divatlap, társasági szemle, mind egy, csak színes, képes legyen.

Különösebb nyelvi nehézségeim nem voltak, mert abban az időben már németül és angolul is beszéltem, de olvasni még nem tudtam.

Városrendezés a 20. században. A szerző rajza, 1926

